

Ze zijn er nog tapuiten in het duin

Een van de opvallendste veranderingen in het duingebied is het verdwijnen van het duinvogeltje bij uitstek, de tapuit. Nog opvallender is, dat het kale duingebied onder Den Helder een kwart van de resterende Nederlandse tapuitenbevolking herbergt.

FRANS BUISSINK

Ze waren er altijd bij, bij de wandelingen door het duin: tapuiten. Als vlinders dansten hun witte staartjes voor je uit. Alsof ze je de weg wilden wijzen. Heel modieus zou je het zo kunnen zeggen: duinen zijn emotie. En van tapuiten wordt een mens blij. Maar dat was. De duinen zijn veranderd, de meeste tapuiten zijn verdwenen. Als je ze al treft bij een wandeling langs de kust, dan moet het zo ongeveer september of april zijn. Dan trekken er tapuiten in groten getale van en naar hun broedgebieden in Scandinavië.

Het is het verhaal van zoveel vogelsoorten van het open land. De aantallen tapuiten zijn dramatisch gekelderd. In de voorlaatste SOVON-atlas uit 1987 kon je nog lezen dat er in heel Nederland 1880 tot 2500 broedparen zouden zitten. In 2007 stond de officiële teller op 230 tot 270. Vandaag de dag zullen het er nog wel minder zijn.

Tapuiten houden van kaal en schraal

Wat er in de duinen is veranderd, is exemplarisch voor zoveel tapuitgebieden in Nederland. Het landschap wordt gevoed door een constante regen van meststoffen uit de atmosfeer. Om het

lange verhaal over de oorzaken kort te houden: het is het gevolg van veel auto's, veel vee, veel industrie, de nergens doorberekende prijs van onze welvaart.

Door deze meststoffen raakt het landschap rijk begroeid, ook waar het altijd kaal en schraal was. Dat lijkt vooruitgang, maar de tapuit kan er niet mee leven. Wie tapuiten wil zien kan maar het beste met vakantie gaan naar Turkije. Daar in het kale, zondoorstoofde landschap wemelt het ervan, in allerlei soorten. Tapuiten leven van kleine beestjes, waar ze achterna rennen op kale, nauwelijks begroeide bodem. Ze jagen op het oog, maar het lijkt erop, zo hebben waarnemers van SOVON Vogelonderzoek Nederland ontdekt, dat ze ook luisteren waar er iets over of onder de grond kruipt. Dat is handig bij het zoeken naar keverlarven.

Zonder konijnen geen tapuiten

Een halve eeuw geleden waren grote oppervlakken duin nauwelijks begroeid. Er waren overal konijnenholen, ideaal voor de tapuiten om er hun jongen in groot te brengen. Maar toen gebeurde het. De 'zure regen' kwam eraan en het duin begon te verruigen. De enige die daar al knagend wat aan zouden kunnen doen, waren de konijnen, maar die werden getroffen door epidemieën van myxomatose en VHS. Er bleven bijna geen konijnen over. Pas de laatste jaren lijkt de stand zich enigszins te herstellen. Duinbeheerders gingen de verruiging zoveel mogelijk te lijf door het inzetten van grote grazers, maar voor de tapuiten was het allemaal te laat. Ze zijn verdwenen uit de duinen van Zeeland en Zuid-Holland.

SOVON presenteerde eind november de Vogelbalans 2011. Daarin is aangegeven dat de tapuit zal uitsterven als Nederlandse broedvogel als de huidige trend zich voortzet. De Noordduinen, gelegen in de kop van Noord-Holland, zijn nog steeds een bolwerk voor deze soort. Het gebied heeft de minste neerslag en de meeste zonneschijn van Nederland. Het kan niet anders of dat moet in het voordeel van de tapuiten zijn. Foto: Jan Hendriks.

Een jonge tapuit neemt een kijkje in de wereld buiten het konijnenhol. Sinds de jaren negentig komen er nog maar weinig vrouwtjestapuiten tot broeden. Minder konijnen betekent minder geschikte hollen.

Zou dat de oorzaak zijn? Tijd voor experimenten met nestkasten voor tapuiten. Maar die zijn helaas overal geflopt. Voedselaanbod is kennelijk toch de bepalende factor.

Foto: René van Rossum.

Ook in de Noord-Hollandse duinen en op de Waddeneilanden wordt het minder. Een trend die overigens in heel Europa zichtbaar is. Zoals in Polen, waar voorheen veel tapuiten te zien waren op kale rivierduintjes. Alleen in Scandinavië is er niets te merken van dalende aantallen. En ook niet, heel opvallend, in de Noordduinen van Noord-Holland. Dat is vanouds een goed tapuitenland en ook de laatste drie jaar blijven de aantallen constant, schommelend tussen de 47 en 57 broedterritoria. Ongeveer een kwart van alle Nederlandse tapuiten zit hier.

De grijze duinen van het noorden

De Noordduinen is het duingebied ten noorden van het Zwanenwater. Ook uit het prachtige duinreservaat van het Zwanenwater met zijn natte valleien is de tapuit verdwenen en heeft hij plaats gemaakt voor de roodborsttapuit, die wel houdt van halfopen terrein met struiken. Ook leuk natuurlijk.

Meer naar het noorden ligt een lange, smalle strook zogeheten grijze duinen, bijna zonder struikgewas, grijs ogend, begroeid als ze zijn met buntgrasjes, droge mosjes en korstmossen. Wat er aan struiken groeit is duinroos, nergens veel hoger dan een meter, en een enkele vlier. En het wemelt er van de konijnenhollen. De konijnenziektes zijn hier wel geweest, maar hebben de populaties niet klein gekregen. Er wordt nog gestudeerd op oorzaak en gevolg. Epicentrum van dit tapuitenbolwerk is het Botgat, tot voor kort militair terrein. Nu in handen van Landschap Noord-Holland, dat de betonnen rommel en akelige bouwsels heeft laten opruimen en heel zijn beleid spitst op het behoud van de tapuiten. Het Botgatgebied ligt in Gemeente Zijpe, waar men uitgaat van de gedachte dat overal in de natuur gerecreëerd moet kunnen worden. Het Landschap lag dwars en weigerde mee te werken aan de aanleg van een wandelpad en een fietspad dwars door tapuitenland. Wandelen kan er nu, maar in een klein ommetje uit het zicht van de tapuiten. Die zijn namelijk, is uit onderzoek

gebleken, nogal gevoelig voor verstoring. Dat op dit militaire terrein bijna nooit mensen kwamen, heeft zeker bijgedragen aan het succes van de tapuiten.

Tapuiten van het Botgat onder de loep

Onderzoekers van SOVON bestuderen met grote belangstelling de tapuiten van het Botgat. Want men wil natuurlijk weten, hoe ze het juist daar bolwerken. Het blijkt dat ze hun jongen voorname-lijk groot brengen met rozenkevers, kleine junikevers, larven van kniptorren (ritnaalden genaamd) en allerlei rupsen. Ook het broedsucces is in kaart gebracht. Een tapuitenterritorium is een mooi gegeven, maar hoeveel nakomelingen levert het op? Duits onderzoek stelt dat 2,8 uitgevlogen jongen voldoende zijn om de populatie overeind te houden. Dat wordt met 1,3 nergens in Nederland gehaald. Rond het Botgat is het 2,3. Bijna goed. Verondersteld wordt, dat er instroom is van buiten die op dit tapuitenparadijs afkomt en de populatie op peil houdt.

FRANS BUISSINK IS KUNSTSCHILDER EN NATUURPUBLICIST.
MET DANK AAN ROELF HOVINGA, LANDSCHAP
NOORD-HOLLAND

Het SOVON-onderzoek naar tapuiten in de duinen heeft ook suggesties voor het terreinbeheer opgeleverd.

"Kort grazige vegetaties, open zandige stukken en actieve verstuivingen blijken voor de verschillende prooi-soorten belangrijk te zijn. ...

Hiervoor komen verschillende maatregelen in aanmerking, zoals plaggen, maaien, begrazing en het reacteren van vastgelegde duinen."

Foto: Joost Bouwmeester.

